

national leaders as ones who sought support in the East, the West, but not in their own people. The range of feelings „prison lyrics” by V. Stus is very wide: from frustration, hopelessness, despair – to the optimistic expectations of a better fate, belief in the immortality of their homeland. The lyrical hero lives in two time dimensions: past and present, in the memories and bitter realities of today. Lyrical story of many works is based according to this principle. The antithesis is often compositional factor of poems written in exile. Aching pain permeated his poetry, which is based on contrasting scenes, magical dream-memories opposed to harsh reality. The author of the article outlined the subject and problems of lyric poetry of the poet, his genre repertoire, new type of hero-existential, uniting in itself traits of Antaeus, Orpheus and Prometheus.

Key words: creative personality, discourse, narrative, lyric poetry, humanism, stoicism, existentialism, elegy and meditation.

Стаття надійшла до редколегії 12.12.2013.

УДК 821.161.2 – 1.09 Стус

Віра ПРОСАЛОВА

д. філол. н., професор,
Донецький національний університет

ДІАЛОГ У ПОЕТИЧНОМУ МИСЛЕННІ ВАСИЛЯ СТУСА

У статті виявляється специфіка діалогу в ліриці В. Стуса, акцентуються авторські настанови на сприйняття і розуміння, звертається увага на адресата поетових звирянь. Обґрунтовано, що діалогічні взаємини в ліриці набувають іншого, ніж в епосі, вияву. Йдеться не про зміну мовця, а про діалог із собою як іншим, настанову на творче сприйняття читачем.

Ключові слова: діалог, полілог, контекст, рецепція.

„Слово хоче бути почутим, мати відповідь і знову відповідати на відповідь, і так ad infinitum. Воно вступає у діалог, який не має смислового завершення”.

М. Бахтін

Питання діалогічності лірики Василя Стуса лишається актуальним у зв'язку з тим, що до кінця не проясненими виявляються особливості діалогічних взаємин у ліриці загалом, а також тому, що обґрунтування діалогічності художнього мислення поета спростовує усталену в літературознавстві думку, артикульовану, зокрема, Ю. Шерехом, про герметичність його віршів, щоправда, окремих. У зв'язку із зазначеними обставинами звернемо увагу на те, що діалогічні взаємини в ліриці набувають іншого характеру, ніж в епосі. В цьому роді літератури вони, звичайно, меншою мірою експліковані, ніж у романі чи, скажімо, інших епічних жанрах, що наочно

демонструють зміну суб'єктів мовлення і, відповідно, наративних стратегій, зіткнення світоглядних позицій. За спостереженням М. Бахтіна, в більшості поетичних жанрів „внутрішня діалогічність слова художньо не використовується, вона не входить до „естетичного об'єкта” твору, а умовно поглинається в поетичному слові” [1, 97]. Внутрішня діалогічність слова, на його думку, руйнує поетичний твір, перетворює його у прозу. Якщо діалог у ліричному творі тлумачити не в парадигмі *автор – герой*, а в парадигмі *автор та інший, автор як інший*, маючи на увазі під іншим попередника чи наступника поета, то категоричне заперечення діалогічності ліричних творів знімається тому, що виявляється діалогом з іншим.

Монолог ліричного героя нерідко містить відповідь на чиєсь питання чи репліку, стає, по суті, продовженням діалогу – хоча б уявного. „Виразити самого себе, – підкреслював М. Бахтін, – це означає зробити себе об'єктом для іншого і для себе самого...” [2, 419]. Інший виявляється у відмінному від попереднього типі свідомості, світосприйняття. Інший – друг, опонент чи ворог – інспірує у В. Стуса внутрішнього іншого, тобто його двійника.

В комунікативних спробах, коли адресатом поетових звірянь стає друге авторське Я, також помітна орієнтація на співрозмовника, як, наприклад, у рядках: „О дух мій, не гнітися / од чаду самоти” [3, 190]; „Ярій, душе. Ярій, а не ридай”, „Розпросторся, душе моя...” [3, 144]; „О болю, болю, болю, болю мій! Куди мені подітись...” [3, 193]. Внутрішній діалог дозволяє Василеві Стусу передати нуртування думок, невтомні пошуки відповіді на питання, напружену боротьбу почуттів, зумовлену зовнішніми чинниками. Опонентом у цих випадках виявляється інше, відмінне світоглядною позицією Я. Діалог, як стверджує Г. Яус, підтверджують не лише два співрозмовники, а й „готовність упізнати та визнати іншого в його іншості” [4, 473]. Тільки іншим у цьому випадку виявляється все той самий суб'єкт мовлення, який переживає стан роздвоєння, „розщеплення” свідомості на *я* та *не-я в собі*. „Розщеплення між „я” і „не-я” каталізує розщеплення самого „я”, – вважає Б. Рубчак. – Йдеться про тему самороздвоєння або тему двійника, яка переслідує Стуса від самого початку його творчого шляху, і яка висловлена в образах майже клінічної автоскопії” [5, 334]. Діалог із самим собою, своїм alter ego („І вже навіки поверни – / бодай мені – мене!”) дає можливість розкрити підсвідомі побоювання, бажання, заповітні прагнення. Він мотивує творчість, стає основою буття-спілкування, вводить автора у світ культури, даючи можливість йому реагувати на прочитані твори, шукати в них відповіді на питання, які його хвилюють.

Діалогічна позиція В. Стуса виявляється в навчанні в улюблених письменників, емоційній реакції на їхні твори, в експліцитно вираженій інтертекстуальності текстів, що підкреслювала, зокрема, Ганна Віват, досліджуючи творчість дисидентів: М. Руденка, І. Калинця, І. Світличного та інших. „Стильова та звукова організація міжтекстових і внутрішньотекстуальних зв'язків, традиційний сюжетно-образний матеріал, науково-філософське підґрунтя, жанровий рівень інтертексту, онірична інтертекстуальність, інтермедіальність, паратекстуальні зв'язки та їх спрямування, а відтак парадигмальний характер інтертекстуальних контактів художнього світу та множинність інтертекстуального дискурсу поетів-дисидентів, – підкреслює дослідниця, – ще не була предметом ґрунтового системного аналізу літературознавців” [6, 5]. Цим зумовлюється актуальність обраного аспекту аналізу.

У статті зосередимо увагу на специфічних формах реалізації діалогічних взаємин у ліриці В. Стуса в контексті культурних традицій Заходу і Сходу. Мета цієї студії – по-перше, простежити, як у діалозі з попередниками і сучасниками формувалася авторська поетична рефлексія, по-друге, виявити особливості діалогічних зв'язків поета як способу художнього осмислення його взаємин зі світом. При цьому враховуємо зізнання самого автора, який був налаштований на діалог, усвідомлював його необхідність: „Проблема здорового діалогу все зростає. Необхідний референдум з багатьох питань. На жаль, здорове обговорення <...> заборонене. Щоправда, це обговорення відбувається, але в ненормальних умовах – або на закритих партійних засіданнях, або в самвидавській літературі. А ненормальність умов заважає віднайти істину, призводить до того, що навіть віднайдена істина залишається ненормальною: існуючи тільки для окремих...” [7, 231]. Акцентований автором діалог виявився належним чином не реалізованим в умовах суспільного безгоміння, набув імпліцитних форм вираження, що нелегко піддаються реконструкції.

Теоретичною основою статті послужили праці російських і зарубіжних учених про діалог, різні форми його репрезентації: Михайла Бахтіна, Юрія Лотмана, Ролана Барта, Жерара Женетта, Хосе Ортеги-і-Гассета, Ганса Роберта Яуса, Наталі Фатеевої, Олексія Жолковського та інших. Були враховані також праці вітчизняних дослідників та літературознавців діаспори про творчість В. Стуса: Юрія Шереха, Марка Царинника, Богдана Рубчака, Дмитра Стуса, Елеонори Соловей, Івана Дзюби, Михайлини Коцюбинської та інших. Важливим виявилось спостереження Богдана Рубчака про те, що поезія В. Стуса є „свічадом, що віддзеркалює інші обличчя –

віддзеркалює не тільки свідомо, але сумлінно й цілком відкрито” [5, 319–320].

Осмислення культурних традицій, творів багатьох зарубіжних письменників було для В. Стуса способом самовизначення, мистецького зростання, за його власним зізнанням „самособоюнаповнення”, що відбувалося, проте, не шляхом послідовного накопичення чужого, а нерідко здійснювалося вибірково, постаючи у зміненому, трансформованому вигляді, адже попередній текст увиходив у новий не у своєму оригінальному, а у пропущеному крізь призму реципієнта вигляді. „...Процитований у власному тексті чужий вірш чи його семантично значущий уривок, навіть слідуючи текстуально джерелу цитування, як механізм смислотворення суттєво відрізняється від нього, – підкреслює В. Миловидов, – оскільки „вписаний” в іншу синтагматику, продиктовану позатекстовими структурами реципієнта” [8, 26]. Якщо письменник згадує, наприклад, лауреата Нобелівської премії 1968 року в галузі літератури Ясунарі Кавабату, то це означає не лише актуалізацію імені великого японського письменника, а й свій, індивідуально-авторський, варіант прочитання його життя і творчості. „Попереднє ототожнення з іншим потрібне, щоб і через повернення до себе самого в стані естетичної ексцентричності (цей термін Плеснера цілком може відповідати Бахтіновій *вненаходимості*), який дає змогу сприйняти іншого в його відмінності, а себе самого в його іншості. Ця взаємність сприйняття чужого і сприйняття себе становить вирішальну новацію в належному Бахтіну новому формулюванні теорії проникнення” [4, 479]. Діалог передбачає не лише спілкування двох співрозмовників, а й готовність визнати іншого в його іншості, бажання, незважаючи на відмінності, знайти з ним спільну мову, сподівання учасників діалогу на розуміння

Діалогічний потенціал художнього твору реалізується тоді, коли в діалог автора зі світом вступає інша свідомість – цього разу читачка. Читач тепер уже у процесі сприймання, наприклад, вірша („За читанням Ясунарі Кавабати”) створює свій образ Кавабати, погоджуючись чи, навпаки, не погоджуючись у цьому разі з автором-інтерпретатором. У відповідь на неприйнятну для нього інтерпретацію активний читач може дати свій варіант цього образу. Звичайно, в зазначених полюсах (*прийняття / заперечення*) трапляється чимало інших відтінків, зумовлених усіма складовими тріади: *автор – текст – читач*.

Діалогічна позиція автора зумовлена здатністю акумулювати в собі величезний культурний досвід, засвоювати певні погляди на світ

і формувати таким чином свою життєву позицію. Поет-інтелектуал упевнено вступив у діалог із великими попередниками: Й. Гете, А. Камю, Р. Рільке, Г. Лоркою, Г. Сковородою, Б. Пастернаком. Про значення Й. Гете в його житті Б. Рубчак писав: „Він [тобто Гете. – В. П.] був не тільки <...> його учителем, але також і джерелом натхнення і пристановищем поетичного світу, в якому поет часто шукав потіхи і поради” [5, 359]. Не менш очевидним було навчання в Рільке: „...Найголовніше те, що Рільке просвічується не тільки в окремих місцях, але в усій Стусовій творчій філософії, – вважає Б. Рубчак, – особливо в його рількеанському ставленні до смерти та в його переконанні, що пісня перемагає страждання і стає джерелом руху всесвіту” [5, 317].

Коло імен, звичайно, було значно ширшим, ніж перераховано, проте не лишалося стабільним, демонструючи вектори духовних пошуків, зміну світоглядних акцентів. „Рятувало відчуття контексту й вміння контекстно існувати – творити – дихати в колі обраних, – підкреслював Дмитро Стус, характеризуючи табірний період його творчої діяльності. – Його найближчі друзі того року – Гельдерлін і Гете, Рільке і Пастернак, ранній Тичина і Шевченко, Свідзінський і Ортега-і-Гассет, Камю і Сартр, Юнг і Платон...” [8, 354]. Отже, захоплення змінювалися (М. Рильський, Е. Верхарн, Б. Брехт, М. Бажан, В. Свідзінський, В. Голобородько, М. Вінграновський, Л. Кисельов), поет виривався з їх полону, збагачувався за рахунок навчання в них і поступово „переростав” своїх колишніх кумирів, дивуючи масштабністю мислення, широчезною сферою зацікавлень. В. Стус, як підкреслює О. Рарицький, не наслідував „ні Гете, ні Тичини, ні Бажана”, „творив свій поетичний світ” [10, 34].

Поет відчував потреби часу, прагнув зрозуміти його і відповідати на його виклики. „Тільки контекст (ситуація) – цей особливий, наперед заданий, реєстр потенційно можливих викликів доби – допомагає по-справжньому оцінити вчинок або його відсутність („плавбу за течією” ситуації), – вважає Д. Стус. – Власне, саме контекст і ставить запитання (завжди конкретне) перед індивідуумом, який відповідями-реакціями на ці запитання й наповнює дух своєї доби конкретними вчинками (змістом)” [11, 15].

Лірика В. Стуса пронизана енергією запитування, що виявляє спрагли пошуки відповіді на болючі для нього питання, спроби передбачити майбутнє: „*І що кигиче в мертвій цій пустелі?*”; „*І де він, голос той, блукає...*” [2, 150], „*Кого ти ждеш? Скажи – чого ти ждеш? / Кого ти виглядаєш з-перед світу? / Кого ти сподіваєшся зустріти?..*” [3, 62].

*Ти близишся, моя черго?
Йдуть когорти. Йдуть когорти.*

*А ти все ждеш. А ждеш – кого ти?
А начуваєшся – чого?* [3, 150].

Подібних прикладів можна навести чимало. „Герменевтичний пріоритет запитування поширюється як на міжлюдську комунікацію в безпосередньому діалозі, так і на зв'язок між теперішнім і минулим...” [4, 275].

Диалогічна природа ліричних рефлексій В. Стуса експлікується актуалізацією імен багатьох українських і зарубіжних письменників: „Останній лист Довженка”, „Молодий Гете”, „Костомаров у Саратові”, „За читанням Ясунарі Кавабати”, „Трени М. Г. Чернишевського”. Вже назви творів увиразнювали коло інтересів, намагання віднайти за допомогою прочитаного себе справжнього, тому імпонували Стусові насамперед йому однодумці, ті, хто не похитнувся, не схилив голови в неймовірно важких обставинах. Ототожнення себе з засланими – М. Костомаровим, М. Чернишевським – демонструє розщеплення авторського Я на ліричного героя та персонажа-в'язня, виявляє поетичні спроби спостерігати за собою як за іншим: „Зрадлива, зраджена Вітчизна в серці дзвонить / і там росте, наші пригнітивши дух. / Ви, нею марячи, зазнайте скрух і скрух – / і най вас Бог, і най вас Бог боронить” [3, 195]. Це підтверджує появу різних позицій, зміну поглядів у межах ліричного циклу.

Пізнання себе, а також самобудування, самотворення відбувалося завдяки пізнанню іншого, зіставленню себе самого з ним, тому В. Стус актуалізує ті межові ситуації в житті великих попередників, коли їм доводилося робити вибір, максимально напружувати зусилля, щоб подолати перешкоди.

*Йди – мужній і сам себе помножу
у ранній радості і радісній біді.
Йди – щоб серце висвітлить з ночей
У майвовому полі на безмежжі* [3, 28].

Настанови молодого Гете сприймаються як автонастанови, спонукування до дії.

Полілог з іншими дозволяє В. Стусу не лише самовизначитися, а й відчутти духовну підтримку однодумців. Так, „Останній лист Довженка” має монологічну форму, проте передає реакцію письменника на дії тих можновладців, які не пускали його в Україну. Експлікована автором монологічність цього тексту при вдумливому прочитанні набуває іншого статусу: уявного діалогу з „прозаїками, поетами, патріотами”, яким адресується послання.

*Пустіть мене до мене. Поможіть
набрать в голодні очі край полинний
і заховать на смерть. Пустіть мене –
прозаїки, поети, патріоти* [3, 23].

Звертанням до них акцентуються діалогічні намагання переконати, вмовити опонентів. На думку Р. Дж. Коллінгвуда, розуміння тексту можливе за умови, якщо вдається реконструювати запитання, на яке цей текст відповідав. Водночас не слід забувати про автора-творця цього листа, який реагує на життєву колізію духовного побратима, створюючи вірш, що є реакцією на реакцію, адже за рядками листа вчуваються інтонації самого автора, його бажання бути самим собою.

„Текст живе, тільки дотикаючись до іншого тексту (контексту), – стверджує М. Бахтін. – Тільки в місці цього контакту текстів спалахує світло, яке освітлює і назад, і вперед, прилучає цей текст до діалогу” [12, 384]. Текст виявляється місцем перетину інших, полілогом автора із попередниками і сучасниками. При цьому текст-джерело входить у новий текст не у своєму оригінальному, а в пропущеному крізь призму реципієнта вигляді, адже від місця, форми, точності його введення залежить сприйняття читачем.

Діалогічні взаємини, які М. Бахтін тлумачить як смислові, не передбачають безпосередніх контактів, можуть реалізуватися і без них. Якщо формальні показники діалогу відсутні, він може реалізуватися в формі прихованих цитат, ремінісценцій. Уже згадуваний японський письменник, лауреат Нобелівської премії Ясунарі Кавабата озивається у вірші „За читанням Ясунарі Кавабати” не низкою цитат, а атрибутами Японії, адже її дух письменнику вдалося найточніше передати.

*Тож просторся, душе моя,
на чотири татамі,
і не кулься від нагая,
і не крийся руками [3, 144].*

Японське „татамі” постає маркером інтертекстуального зв'язку, актуалізує в уяві реципієнта атрибути боротьби. Помітні також відгомони східної філософії. Цей вірш В. Стуса – наслідок рецепції унікального життєвого досвіду японського класика, який пішов із життя, відчуваючи самотність і розчарування. Діалогічні взаємини в ліриці виявляються не в формі експлікації „чужого” слова, а насамперед знака певної культурної традиції.

Діалогічна настанова поета виявляється в конкретизації адресата звертань, ним постає Всевишній („О Боже, тиші дай! О Боже, тиші!”, „О Боже мій, така мені печаль...”, „Господи, гніву пречистого благаю...”), народ („Народе мій, коли тобі проститься / крик передсмертний і тяжка сльоза / розстріляних, замучених, забитих...”), рідна земля („О землі втрачена, явися...”), абстрактні поняття („Ярій, душе. Ярій, а не ридай”, „Крізь сотні сумнівів я йду до тебе, добро і правдо віку”), мати, сестра, дружина („Ти, моя маленько сестро, / як

рятунок мій нестерпний, як журба моя солодка, синім жаром мерехтиш?"; „Пробач мені, кохана Прикраїне, / і, матере, не проклені мене”), син, перед яким поет відчуває себе безвинно винним. Це підтверджує орієнтацію автора на адресата, сподівання бути почутим, адже кожний автор розраховує на сприйняття та розуміння.

Орієнтація на співрозмовника реалізується в формі присвят. Так, збірка „Палімпсести” присвячена „братам по неволі”, вірш „Там тиша. Тиша там. Суха і чорна” – Михайлині Коцюбинській, поезії „Ярій душе! Ярій, а не ридай”, „Заходить чорне сонце дня” – Аллі Горській, невідомі обставини загибелі якої вразили поета; вірш „Зіркі палахкотили в небі” – В. М., тобто Валентині Морозу. Адресат поезії „Сузір’я знов лаштуються в танець” також позначений криптонімами І. С., що підтверджує конкретного, а не абстрактного співрозмовника. Йдеться в цьому випадку, очевидно, про Ірину Стасів-Калинець, до якої поет звертався як до своєї сестри.

Поет, вступаючи в полілог із попередниками, вносив свої акценти в коло обговорюваних питань, збагачував його новими смислами, адже усвідомлював обмеженість певного погляду на світ, невтомно шукав обґрунтованої відповіді на питання, обирав при цьому безкомпромісну позицію. В. Стус поставав реципієнтом багатьох текстів, які доповнював своїм контекстом, читацьким досвідом. Він як митець і творча особистість формувався в діалозі з культурними традиціями різних часів і народів, творчий процес для нього був способом спілкування з собою і світом. Осмислення традицій німецьких, австрійських, японських, іспанських, російських, українських письменників, філософів-екзистенціалістів сприяло самовизначенню поета, становленню його як митця, формувало його індивідуальний стиль. М. Бахтін акцентував на смисловій незавершеності діалогу, його безперервності. Ніби у відповідь досліднику Дмитро Стус наголошує, що діалог із Василем Стусом сьогодні продовжують сучасні поети, які йдуть обраним його батьком шляхом, тому перспектива цієї студії полягає у виявленні нових учасників діалогу, резонансу ідей великого поета у „великому часі”, що підтвердять правомірність висловлених ним думок. Вірші поета породжуватимуть нові відгуки і, таким чином, залишатимуться в пам’яті читачів.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бахтін М. М.* Слово в романі / Михайло Бахтін // Вступ до літературознавства : хрестоматія / упоряд. Л. П. Квашина. – Донецьк : Норд-Прес, ДонНУ, 2009. – Т. 1. Естетика і поетика М. М. Бахтіна. – С. 87–128.

2. *Бахтін М.* Проблема тексту у лінгвістиці / Михайло Бахтін // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. Марії Зубрицької. – 2-е вид., доповн. – Львів : Літопис, 2001. – С. 416–422.
3. *Стус В. С.* Дорога болю. Поезії / Василь Стус / упоряд. та післямова М. Х. Коцюбинської. – К. : Рад. письменник, 1990. – 232 с.
4. *Яус Г. Р.* Досвід естетичного сприйняття і літературна герменевтика / пер. з нім. Роксоляна Свято і Петро Тарашук / Ганс Роберт Яус. – К. : Вид-во Соломії Павличко „Основи”, 2011. – 624 с.
5. *Рубчак Б.* Перемога над прірвою : Про поезію Василя Стуса / Богдан Рубчак / Василь Стус в житті, творчості, спогадах та оцінках сучасників / упоряд. О. Зінкевич і М. Француженко. – Балтимор – Торонто : Укр. вид-во «Смолоскип» ім. В. Симоненка, 1987. – С. 315–351.
6. *Віват Г.* Лірика дисидентів в інтертекстуальному полі множинності. Монографія / Ганна Віват. – Одеса : ВМВ, 2010. – 368 с.
7. *Стус Д.* Василь Стус: життя як творчість / Дмитро Стус. – К. : Факт, 2005. – 368 с.
8. *Міловидов В.* От семиотики текста к семиотике дискурса. Пособие по спецкурсу / В. Міловидов. – Тверь : Тверский госуниверситет, 2000. – 93 с.
9. *Стус Д.* Василь Стус : життя як творчість / Дмитро Стус. – К. : Факт, 2005. – 368 с.
10. *Рарицький О.* Поезія героїчного чину. Василь Стус : еволюція художнього мислення / Олег Рарицький. – Хмельницький : Просвіта, 2002. – 140 с.
11. *Стус Д.* Василь Стус : Відкрита книга біографії / Дмитро Стус // Василь Стус: Поет і Громадянин. Книга спогадів та роздумів / упоряд. В. Овсієнко. – К. : ТОВ „Видавництво „КЛЮ””, 2013. – С. 8–21.
12. *Бахтін М.* Эстетика словесного творчества / Михаил Бахтин. – М. : Искусство, 1986. – 424 с.
13. *Стус В.* Палімпсести. Вірші 1971-1979 років / Василь Стус / упоряд. Н. Світличної, вст. ст. Ю. Шевельова. – Б. м. : Сучасність, 1986. – 480 с.

АННОТАЦІЯ

Вера Просалова. Диалог в поетическом мышлении Василия Стуса.

В статье определяется специфика диалога в лирике В. Стуса, акцентируются авторские интенции на восприятие и понимание, обращается внимание на адресата поэтических откровений. Обосновано, что диалогические отношения в лирике приобретают иной, чем в эпосе, характер. Речь идет не о смене говорящего, а о диалоге с самим собой как другим, об ожидании творческого восприятия читателем.

Ключевые слова: диалог, полилог, контекст, рецепция.

ABSTRACT

Vira Prosalova. The Dialogue in the poetic thought by Vasyl Stus.

The article highlights the peculiarities of a dialogue in the lyrics by V. Stus, it makes emphasis on the author's intentions for perception and comprehension. In the basis of the exploration is placed the judgment that as Vasyl Stus as a poet was formed under the influence of Taras Shevchenko's, Pavlo Tychyna's poetry, artists of „Executed Renaissance”. The poet took into account the achievements of the Western poetry of

twentieth century, which he read in the original; he was fond of the latest trends in philosophy. The author argues that philosophical guidelines for Stus were French existentialists and artists Jean-Paul Sartre, Albert Camus. This determined his poetic world, resulting worldview thinking and lyrical-existential. According to M. Bakhtin, the author considers the text as an intersection others, polylogue with predecessors and contemporaries. In this case, the source text includes in a new text not in its original, and in passing through the prism of a recipient, because of the location, shape accuracy of the input depends on the perception of the reader. The attention is paid to the recipient of the poetic revelation. The paper shows that the dialogic relationship in the lyrics acquires another characteristics than the epic manifestation. Existential dialogue is traced in the poetry of different years, verses, that are marked with different influences. It's not about changing the speaker, but a soliloquy as a dialogue with the other person, as well as expectation of the reader's creative perception.

Key words: dialogue, polylogue, context, reception.

Стаття надійшла до редколегії 25.01.2014.

УДК 821.161.2 – 6.09

Галина МАЗОХА

д. філол. наук, професор,
ДВНЗ „Переяслав-Хмельницький
державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди”

ЕПІСТОЛЯРІЙ В.СТУСА ЯК СКЛАДОВА ВИЯВУ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ ПОЕТА

У статті проаналізовано й систематизовано наукові підходи літературознавців до епістолярного жанру. Досліджено листування В. Стуса як цілісний текст, його поетику в аспекті зіткнення з різними культурними кодами та системами. На матеріалі приватних кореспонденцій митця розкрито оригінальний характер його світоглядної системи, своєрідність філософсько-естетичної концепції взаємодії людини та світу. Обґрунтовано, що листування В. Стуса – вагоме свідчення еволюційних процесів розвитку жанру від фактографічного викладу до творення масштабного образу майстра художнього слова.

Ключові слова: кореспонденція, епістола, діалогізм.

Важливою складовою літературної спадщини письменника є його епістолярій, найвагоміше першоджерело для рецепції художнього світу митця. У листах по-особливному розкриваються характери майстрів художнього слова, їх художньо-естетичні пошуки, глибокий інтелектуалізм і громадська активність. Власне кореспонденції стають тими „променями, які лучать між собою духовні іпостасі, а отже, є ніби своєрідними потоками енергії, якими адресати обмінюються” [14, 49].

Серед розмаїтого епістолярного доробку українських письменників другої половини ХХ століття помітно вирізняються